

Dział 2B. PRZYCHODY NETTO W 2011 R. ZE SPRZEDAŻY PRODUKTÓW (WYROBÓW I USŁUG) NOWYCH LUB ISTOTNIE ULEPSZONYCH WPROWADZONYCH NA RYNEK W LATACH 2009–2011, W TYSIĄCACH ZŁ (bez znaku po przecinku)

Wyszczególnienie		Ogółem (w tysiącach zł)	w tym eksport/wywóz (w tysiącach zł)
0		1	3
Przychody w 2011 r. ze sprzedaży produktów (wytworów i usług) nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2009–2011	1		
w tym	nowe lub istotnie ulepszone dla rynku , na którym działa przedsiębiorstwo	2	
	nowe lub istotnie ulepszone tylko dla Waszego przedsiębiorstwa	3	

Dział 3. NAKŁADY NA DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNĄ W ZAKRESIE INNOWACJI PRODUKTOWYCH I PROCESOWYCH W 2011 R.

Wyszczególnienie		W tysiącach zł ^{a)} (bez znaku po przecinku)		
0		1		
Ogółem (wiersze 02+03+04+08+09+10+13)		01		
Zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych		02		
Zakup oprogramowania		03		
Nakłady inwestycyjne na środki trwałe (wiersze 05+06)		04		
z tego	budynki i lokale, obiekty inżynierii lądowej i wodnej oraz grunty (grupy KŚT 1, 2, 0) ^{b)}	05		
	maszyny i urządzenia techniczne, środki transportowe, narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie (grupy KŚT 3–8) ^{b)}	06		
	w tym z importu	07		
Szkolenie personelu związane bezpośrednio z wprowadzeniem innowacji produktowych lub procesowych		08		
Marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów		09		
Działalność badawcza i rozwojowa (B+R) (wiersze 11+12)		10		
z tego nakłady	wewnętrzne (na działalność prowadzoną w przedsiębiorstwie)	11		
	zewnętrzne (zakup usług B+R)	12		
Pozostałe nakłady poniesione na wprowadzenie nowych lub istotnie ulepszonych produktów lub procesów		13		
Z nakładów ogółem (wiersz 01) przypada na (wiersze 14+15+16+19+20+21= wiersz 01)	środki	własne	14	
		otrzymane z budżetu państwa	15	
		pozyskane z zagranicy (bezzwrotne)	16	
		z tego	z Unii Europejskiej	17
			w tym z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka	18
	pochodzące z funduszy kapitału ryzyka	19		
	kredyty bankowe	20		
	pozostałe środki	21		

^{a)} Jeżeli nie poniesiono nakładów w danej kategorii, prosimy wstawić „0”.

^{b)} Według aktualnie obowiązującej Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT).

Dział 4. PUBLICZNE WSPARCIE DLA DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ

<p>A. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo otrzymało publiczne wsparcie finansowe na działalność innowacyjną, w tym B+R (granty, dotacje, subsydia, ulgi podatkowe, kredyty preferencyjne, gwarancje kredytowe itp.), wyłączając działalność prowadzoną całkowicie na rzecz sektora publicznego? (Jeśli tak, prosimy zaznaczyć rodzaje programów rządowych/samorządowych poprzez wpisanie znaku X w odpowiednich pozycjach)</p>				<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
Rodzaje programów		od jednostek samorządu terytorialnego i/lub terenowych organów administracji rządowej	od jednostek rządowych szczebla centralnego (ministerstwa, agencje rządowe itp.)	z Unii Europejskiej	
0		1	2	3	
Podnoszenie kwalifikacji zawodowych	1				
Wsparcie współpracy międzynarodowej	2				
Wsparcie współpracy krajowej, regionalnej, klastrowej	3				
Wsparcie eksportu	4				
Specjalistyczna pomoc doradcza	5				
Wsparcie inwestycji	6				
Wsparcie współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw	7				
Wsparcie działalności badawczo-rozwojowej	8				
Inne rodzaje programów	9				
<p>B. Jeśli Wasze przedsiębiorstwo otrzymało w latach 2009–2011 dofinansowanie działalności innowacyjnej z Unii Europejskiej (znak X w kolumnie 3), to czy było to wsparcie z VII (2007–2013) Programu Ramowego Badań i Rozwoju Technologicznego Unii Europejskiej?</p>				<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>

Dział 5. WSPÓŁPRACA Z INNYMI PODMIOTAMI W LATACH 2009–2011

Dział 5A. WSPÓŁPRACA W ZAKRESIE DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ W LATACH 2009–2011

Współpraca w zakresie działalności innowacyjnej oznacza aktywny udział we wspólnych projektach dotyczących działalności innowacyjnej z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami niekomercyjnymi. Współpraca taka może mieć charakter perspektywiczny i długofalowy i nie musi pociągać od razu za sobą bezpośrednich, wymiernych korzyści ekonomicznych dla uczestniczących w niej partnerów. Zwykłego zamawiania prac u wykonawców zewnętrznych, bez aktywnego współdziałania w ich realizacji, nie należy uważać za współpracę w zakresie działalności innowacyjnej.

A. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo współpracowało z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami w zakresie działalności innowacyjnej?
(Jeśli tak, prosimy zaznaczyć rodzaje instytucji partnerskich i kraje ich umiejscowienia poprzez wpisanie znaku X w odpowiednich pozycjach)

Rodzaje instytucji partnerskich w zakresie działalności innowacyjnej	Polska Partnerzy:			Państwa UE ^{a)} , EFTA ^{b)} i UE-CC ^{c)}	USA	Chiny lub Indie	Pozostałe kraje
	z Waszego województwa	z województwa sąsiadującego	z innych województw (innych niż sąsiadujące)				
0	1	2	3	4	5	6	7
Inne przedsiębiorstwa należące do Waszej grupy przedsiębiorstw ^{d)}	1						
Dostawcy wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania	2						
Klienci	3						
Konkurenci i inne przedsiębiorstwa z tej samej dziedziny działalności	4						
Firmy konsultingowe (konsultanci), laboratoria komercyjne, prywatne instytucje B+R	5						
Placówki naukowe PAN	6						
Instytuty badawcze	7						
Zagraniczne publiczne instytucje B+R	8						
Szkoły wyższe	9						

B. Współpracę, z którym spośród wymienionych w części A rodzajów instytucji partnerskich uważają Państwo za najbardziej korzystną dla działalności innowacyjnej Waszego przedsiębiorstwa?
(Prosimy podać tylko jeden, odpowiedni numer od 1 do 9)

C. Z jaką liczbą przedsiębiorstw lub instytucji Wasze przedsiębiorstwo współpracowało w latach 2009–2011 w zakresie działalności innowacyjnej?

1 – 3
 4 – 10
 11 – 20
 > 20

^{a)} Państwa UE: Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Republika Czeska, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Lotwa, Malta, Niemcy, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Zjednoczone Królestwo (Wielka Brytania), Włochy.

^{b)} Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA): Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria.

^{c)} Państwa kandydujące do członkostwa w UE: Chorwacja, Islandia, Macedonia, Turcja.

^{d)} Grupa przedsiębiorstw obejmuje dwa lub więcej prawnie zdefiniowanych przedsiębiorstw stanowiących wspólną własność. Przedsiębiorstwa w grupie mogą działać na różnych rynkach w sensie geograficznym (jako oddział krajowy lub regionalny) i produktowym. Centrala jest również częścią grupy przedsiębiorstw.

Dział 5B. WSPÓLPRACA W RAMACH INICJATYWY KLASTROWEJ W LATACH 2009–2011

<p>A. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo współpracowało z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami w ramach inicjatywy klastrowej? (Jeśli tak, prosimy zaznaczyć rodzaje instytucji partnerskich poprzez wpisanie znaku X w odpowiednich pozycjach)</p> <p>Według definicji M. E. Portera <i>klaster</i> jest to geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (np. uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych, stowarzyszeń handlowych oraz instytucji finansowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących. Na potrzeby obecnego badania niniejsze pytanie dotyczy inicjatywy klastrowej rozumianej jako powiązania kooperacyjne związane w sposób formalny na podstawie listu intencyjnego, umowy stowarzyszeniowej, umowy o utworzeniu konsorcjum itp.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>		
<p>Rodzaje instytucji partnerskich w ramach inicjatywy klastrowej</p>		Partnerzy			
		z Waszego województwa	z województwa sąsiadującego	z innych województw (innych niż sąsiadujące)	z innych krajów
0		1	2	3	4
Inne przedsiębiorstwa należące do Waszej grupy przedsiębiorstw ^{d)}	1				
Dostawcy wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania	2				
Klienci	3				
Konkurenci i inne przedsiębiorstwa z tej samej dziedziny działalności	4				
Firmy konsultingowe (konsultanci), laboratoria komercyjne, prywatne instytucje B+R	5				
Placówki naukowe PAN	6				
Instytuty badawcze	7				
Zagraniczne publiczne instytucje B+R	8				
Szkoły wyższe	9				
<p>B. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo uczestniczyło w innej niż klastrowa sformalizowanej współpracy, takiej jak na przykład izby i stowarzyszenia producenckie (w tym na przykład izby gospodarcze i handlowe), cechy rzemiosła i przedsiębiorczości itp.?</p>		<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>		

^{d)} Grupa przedsiębiorstw obejmuje dwa lub więcej prawnie zdefiniowanych przedsiębiorstw stanowiących wspólną własność. Przedsiębiorstwa w grupie mogą działać na różnych rynkach w sensie geograficznym (jako oddział krajowy lub regionalny) i produktowym. Centrala jest również częścią grupy przedsiębiorstw.

Dział 6. INNOWACJE ORGANIZACYJNE

Innowacja organizacyjna to wdrożenie nowej metody organizacyjnej w przyjętych przez przedsiębiorstwo zasadach działania (w tym w zakresie zarządzania wiedzą – *knowledge management*), w organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem, która nie była dotychczas stosowana w Waszym przedsiębiorstwie.

- musi być wynikiem strategicznych decyzji podjętych przez kierownictwo,
- nie zalicza się tu fuzji i przejęć, nawet jeżeli dokonano ich po raz pierwszy.

A. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo wprowadziło:

<p>1. nowe metody w zakresie przyjętych przez przedsiębiorstwo zasadach działania (na przykład zarządzanie dostawami, gruntowne przekształcenie procesów w przedsiębiorstwie - <i>business reengineering</i>, systemy „odchudzonej produkcji” - <i>lean production</i> i systemy zarządzania jakością)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>
<p>2. nowe metody podziału zadań i uprawnień decyzyjnych wśród pracowników (na przykład wprowadzenie po raz pierwszy nowego systemu odpowiedzialności pracowników, pracy zespołowej, decentralizacji, integracji lub dezintegracji wydziałów, systemów szkoleniowych itp.)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>
<p>3. nowe metody organizacyjne w zakresie stosunków z otoczeniem – innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami publicznymi (na przykład wykorzystanie po raz pierwszy takich form jak spółki, związki - alianse, podwykonawstwo lub <i>outsourcing</i> - zlecenie wykonywania pewnych zadań wyspecjalizowanym firmom zewnętrznym itp.)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>

Dział 7. INNOWACJE MARKETINGOWE

Innowacja marketingowa to wdrożenie nowej koncepcji lub strategii marketingowej różniącej się znacząco od metod marketingowych dotychczas stosowanych w Waszym przedsiębiorstwie.

- obejmuje znaczące zmiany w projekcie/konstrukcji produktów (*product design*), opakowaniu, dystrybucji produktów, promocji produktów i kształtowaniu cen,
- nie zalicza się tu zmian sezonowych, regularnych i innych rutynowych zmian w zakresie metod marketingowych.

A. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo wprowadziło:

1. znaczące zmiany w projekcie/konstrukcji lub opakowaniu wyrobów lub usług (z wyłączeniem zmian, które zmieniają funkcjonalność produktu lub jego użyteczność – gdyż zalicza się je do innowacji produktowych)	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
2. nowe media lub techniki promocji produktów (na przykład pierwsze zastosowanie nowego medium reklamy, nowy wizerunek, wprowadzenie kart lojalnościowych itp.)	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
3. nowe metody w zakresie dystrybucji produktów lub kanałów sprzedaży (na przykład wprowadzenie po raz pierwszy systemu franchisingu lub licencji na dystrybucję produktów, sprzedaży bezpośredniej, ekskluzywnej sprzedaży detalicznej, nowe koncepcje ekspozycji produktów)	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
4. nowe metody kształtowania cen wyrobów i usług (na przykład pierwsze zastosowanie nowej metody korekty cen produktów w zależności od popytu, system upustów itp.)	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>

Dział 8. OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

A. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo wykorzystało różne formy zaangażowania finansowego w innym przedsiębiorstwie w celu zapewnienia sobie dostępu do posiadanych przez to przedsiębiorstwo własności intelektualnych (na przykład zakup udziałów w innym przedsiębiorstwie mający na celu nabycie własności intelektualnych)?	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
B. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo korzystało z udostępnianej nieodpłatnie przez inne jednostki własności intelektualnej (na przykład na zasadzie <i>open source</i>)?	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
C. Jeśli Wasze przedsiębiorstwo wykorzystało w latach 2009–2011 chronione prawami wyłącznymi (patentami na wynalazki, prawami ochronnymi na wzory użytkowe i znaki towarowe, prawami z rejestracji wzorów przemysłowych i topografii układów scalonych) projekty wynalazcze krajowych podmiotów zewnętrznych, to były to rozwiązania:		
1. instytucji naukowych (PAN, instytuty badawcze, szkoły wyższe)	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
2. innych przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
3. osób fizycznych	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
D. Ilu zgłoszeń w latach 2009–2011 dokonało Wasze przedsiębiorstwo w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej:	1. znaków towarowych	
	2. wzorów przemysłowych	
	3. wzorów użytkowych	
	4. wynalazków	
E. Ile spośród wykazanych (w pytaniu D4) zgłoszeń wynalazków planuje Wasze przedsiębiorstwo dokonać w zagranicznych urzędach patentowych?		
F. Ile spośród wykazanych (w pytaniu D4) zgłoszeń wynalazków jest efektem prowadzonych w przedsiębiorstwie prac badawczo-rozwojowych?		
G. Ile patentów w latach 2009–2011 uzyskało Wasze przedsiębiorstwo w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej?		
H. Ilu zgłoszeń wynalazków w latach 2009–2011 dokonało Wasze przedsiębiorstwo w zagranicznych urzędach patentowych?		
I. Ile patentów w latach 2009–2011 uzyskało Wasze przedsiębiorstwo w zagranicznych urzędach patentowych?		
J. Czy w latach 2009–2011 w Waszym przedsiębiorstwie istniał system zachęt dla pracowników dotyczący tworzenia własności intelektualnej?	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>
K. Czy w latach 2009–2011 Wasze przedsiębiorstwo korzystało z baz danych patentów, znaków towarowych lub innych baz danych praw własności intelektualnej?	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p>1</p> <p>2</p>

Dział 9. DZIAŁALNOŚĆ W ZAKRESIE BIOTECHNOLOGII I NANOTECHNOLOGII W 2011 R.

<p>Biotechnologia to interdyscyplinarna dziedzina nauki i techniki zajmująca się zmianą materii żywej i nieożywionej poprzez wykorzystanie organizmów żywych, ich części, bądź pochodzących od nich produktów, a także modeli procesów biologicznych w celu tworzenia wiedzy, dóbr i usług.</p> <p>A. Czy w roku 2011 Wasze przedsiębiorstwo wykorzystywało metody biotechnologiczne?</p> <p><i>Pytanie dotyczy zarówno wykorzystywania metod biotechnologicznych w działalności badawczo-rozwojowej (B+R) jak i działalności produkcyjnej.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>
<p>Nanotechnologia to projektowanie i wytwarzanie struktur, których przynajmniej jeden rozmiar jest poniżej 100 nm i które posiadają nowe własności wynikające z nanorozmiaru.</p> <p>B. Czy w roku 2011 Wasze przedsiębiorstwo prowadziło prace z dziedziny nanotechnologii?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tak • nie 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p>

Dział 10. OBCIĄŻENIE RESPONDENTA

Proszę podać szacunkowy czas przeznaczony na przygotowanie danych dla potrzeb wypełnianego sprawozdania (w minutach)	1	
Proszę podać szacunkowy czas przeznaczony na wypełnienie sprawozdania (w minutach)	2	

(e-mail osoby sporządzającej sprawozdanie – WYPEŁNIAĆ WIELKIMI LITERAMI)

(imię, nazwisko i telefon osoby sporządzającej sprawozdanie)

(miejsowość, data)

(pieczęć imienna i podpis osoby działającej w imieniu sprawozdawcy)

DZIĘKUJEMY ZA WYPEŁNIENIE I PRZESŁANIE SPRAWOZDANIA

Objaśnienia do formularza PNT-02/u

Sprawozdanie o innowacjach w sektorze usług dotyczy działalności innowacyjnej prowadzonej przez przedsiębiorstwo w latach 2009–2011, w tym w szczególności nowych lub istotnie ulepszonych produktów i procesów, nowych metod organizacyjnych i marketingowych wdrożonych przez przedsiębiorstwo w tym okresie.

Sprawozdanie o działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w przemyśle za rok 2011 jest skróconą wersją rozszerzonego badania innowacji prowadzonego co dwa lata w ramach *Community Innovation Survey (CIS)*.

Prosimy wszystkie przedsiębiorstwa o wypełnienie sprawozdania PNT-02/u w dotyczącym je zakresie.

Działy: 1, 2A, 6, 7, 8, 9, 10 wypełniają **wszystkie przedsiębiorstwa**.

Przedsiębiorstwa, które wprowadziły **innowacje produktowe** („tak” w pytaniu A1a lub A1b) wypełniają także działy: **2B, 3, 4, 5A, 5B**.

Przedsiębiorstwa, które wprowadziły **innowacje procesowe** lub prowadziły **działalność innowacyjną przerwana, zaniechana lub niezakończona** („tak” w pytaniu A2a lub A2b lub A2c lub D1 lub D2) wypełniają także działy: **3, 4, 5A, 5B**.

Innowacja, zgodnie z szeroką definicją przyjętą w niniejszym badaniu, jest to wdrożenie nowego lub istotnie ulepszanego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody organizacyjnej lub nowej metody marketingowej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem.

Produkty, procesy oraz metody organizacyjne i marketingowe, których dotyczy badanie, nie muszą być nowością dla rynku (w kraju i/lub za granicą), na którym operuje Wasze przedsiębiorstwo. Badanie dotyczy produktów, procesów, metod organizacyjnych i marketingowych, będących nowością przynajmniej dla Waszego przedsiębiorstwa. Produkty, procesy i metody nie muszą być opracowane przez Wasze przedsiębiorstwo, mogą to być produkty, procesy i metody opracowane przez inne przedsiębiorstwo bądź przez jednostkę o innym charakterze (np. instytut naukowo-badawczy, ośrodek badawczo-rozwojowy, szkołę wyższą itp.).

Badaniami statystycznymi innowacji objęte są wszystkie możliwe stopnie nowości: od produktów, procesów, metod organizacyjnych lub metod marketingowych nowych na skalę światową, poprzez produkty, procesy i metody nowe w skali kraju lub rynku, na którym operuje przedsiębiorstwo, po produkty, procesy i metody nowe tylko dla danego przedsiębiorstwa, lecz już wdrożone w innych przedsiębiorstwach, branżach lub krajach.

Wspólną cechą innowacji jest fakt, że zostały one **wdrożone**.

Nowy lub istotnie ulepszony produkt zostaje wdrożony, gdy jest **wprowadzony** na rynek. Nowe procesy, metody organizacyjne lub metody marketingowe zostają wdrożone, kiedy rozpoczyna się ich **faktyczne wykorzystywanie** w działalności przedsiębiorstwa.

Działalność innowacyjna obejmuje szereg działań o charakterze naukowym (badawczym), technicznym, organizacyjnym, finansowym i handlowym (komercyjnym), których celem jest opracowanie i wdrożenie innowacji. Niektóre z tych działań są innowacyjne same w sobie, inne zaś mogą nie zawierać elementu nowości, lecz być niezbędne do opracowania i wdrożenia innowacji.

Działalność innowacyjna obejmuje także działalność badawczo-rozwojową, która nie jest bezpośrednio związana z tworzeniem konkretnej innowacji.

Działy 1–5 dotyczą działalności innowacyjnej tylko w zakresie **innowacji produktowych i procesowych**.

Działy 6–7 dotyczą innowacji **organizacyjnych i marketingowych**.

Dział 1. Innowacje produktowe, procesowe oraz działalność innowacyjna przerwana, zaniechana lub niezakończona w latach 2009–2011

Dział 1 wypełniają **wszystkie przedsiębiorstwa**.

Dotyczy on wprowadzonych w latach 2009–2011 innowacji produktowych i procesowych oraz działalności innowacyjnej w zakresie nowych lub istotnie ulepszonych produktów i procesów, która była przerwana, zaniechana lub niezakończona w latach 2009–2011.

Innowacja produktowa to wprowadzenie na rynek wyrobu lub usługi, które są nowe lub istotnie ulepszone w zakresie swoich cech lub zastosowań. Zalicza się tu znaczące udoskonalenia pod względem specyfikacji technicznych, komponentów i materiałów, wbudowanego oprogramowania, łatwości obsługi lub innych cech funkcjonalnych.

Nowy lub istotnie ulepszony produkt musi być innowacją przynajmniej dla Waszego przedsiębiorstwa (nie musi być innowacją dla rynku). Innowacja produktowa nie musi być opracowana przez Wasze przedsiębiorstwo, mogą to być produkty opracowane przez inne przedsiębiorstwo bądź przez inną instytucję. Innowacja produktowa może być wynikiem zastosowania nowej wiedzy lub technologii bądź nowych zastosowań lub kombinacji istniejącej wiedzy i technologii.

Nowy produkt to wyrób lub usługa, które różnią się znacząco swoimi cechami lub przeznaczeniem od produktów dotychczas wytwarzanych przez przedsiębiorstwo.

Istotne ulepszenia istniejących produktów polegają na zmianach materiałów, komponentów oraz innych cech zapewniających lepsze działanie tych produktów.

Innowacje produktowe w zakresie usług polegają na wprowadzeniu znaczących udoskonaleń w sposobie świadczenia usług, na dodaniu nowych funkcji lub cech do istniejących usług lub na wprowadzeniu całkowicie nowych usług.

Innowacją produktową nie są jednak zmiany, które nie pociągają za sobą znaczących zmian cech funkcjonalnych lub zastosowań produktu. Rutynowe aktualizacje/modernizacje oraz regularne zmiany sezonowe również nie stanowią innowacji produktowej.

Innowacja procesowa jest to zastosowanie nowych lub istotnie ulepszonych metod produkcji, dystrybucji i wspierania działalności w zakresie wyrobów i usług.

Nowy lub istotnie ulepszony proces musi być innowacją przynajmniej dla Waszego przedsiębiorstwa (nie musi być innowacją dla rynku). Innowacja procesowa nie musi być opracowana przez Wasze przedsiębiorstwo, mogą to być procesy opracowane przez inne przedsiębiorstwo bądź przez inną instytucję.

Metody produkcji to techniki, urządzenia i oprogramowanie wykorzystywane do produkcji (wytwarzania) wyrobów lub usług.

Metody dostawy dotyczą logistyki przedsiębiorstwa i obejmują urządzenia, oprogramowanie i techniki wykorzystywane do nabywania środków produkcji, alokowania zasobów w ramach przedsiębiorstwa lub dostarczania produktów finalnych.

Do innowacji procesowych zalicza się nowe lub znacząco ulepszone metody tworzenia i świadczenia usług. Mogą one polegać na znaczących zmianach w zakresie sprzętu i oprogramowania wykorzystywanego dla działalności usługowej lub na zmianach w zakresie procedur i technik wykorzystywanych do świadczenia usług.

Innowacje procesowe obejmują także nowe lub istotnie ulepszone techniki, urządzenia i oprogramowanie w działalności pomocniczej takiej, jak zaopatrzenie, księgowość, obsługa informatyczna i prace konserwacyjne.

Innowacje procesowe mogą mieć na celu obniżenie kosztów jednostkowych produkcji lub dostawy, podniesienie jakości, produkcję bądź dostarczanie nowych lub znacząco udoskonalonych produktów.

Przez **rynek**, na którym działa przedsiębiorstwo rozumie się rynek w ujęciu towarowym, czyli taki na którym działają przedsiębiorstwa o podobnym rodzaju działalności.

W **części D** w pytaniach dotyczących działalności innowacyjnej prowadzonej w latach 2009–2011, która była przerwana, zaniechana lub niezakończona do końca 2011 r., jako działalność innowacyjną należy przyjąć takie rodzaje aktywności **podjęte w celu opracowania i/lub wdrożenia innowacji produktowych lub procesowych**, jak: nabycie maszyn i urządzeń technicznych, środków transportu, narzędzi, przyrządów, ruchomości i wyposażenia, oprogramowania, licencji, prace inżynieryjno-przygotawcze, wzornictwo przemysłowe, szkolenia, marketing oraz prace badawczo-rozwojowe. Zalicza się tu także prace badawczo-rozwojowe niezwiązane z konkretnymi innowacjami produktowymi i procesowymi (badania podstawowe).

Dział 2. Przychody netto ze sprzedaży w tysiącach zł.

Dział 2A wypełniają wszystkie przedsiębiorstwa.

W **rubryce 1** należy podać uzyskane w **2011 r.** przychody (bez podatku od towarów i usług) ze sprzedaży **produktów** (wyrobów i usług), **towarów** i **materiałów**.

Dla banków jako przychody ze sprzedaży należy przyjąć przychody z tytułu odsetek i prowizji, a dla zakładów ubezpieczeń składki przypisane brutto.

Dane zawarte w rubryce 1 muszą być zgodne z sumą wierszy 02 i 06 w dziale 1 część I sprawozdania **F-01/I-01** (natomiast dla jednostek, które składają sprawozdanie F-01/I-01 zgodnie z **Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości** – zgodne z sumą wierszy 02, 06 i 74 w dziale 1 części I sprawozdania F-01/I-01).

Dział 2B wypełniają tylko przedsiębiorstwa, które odpowiedziały „tak” na pytanie **A1a** lub **A1b** w dziale 1.

W **rubryce 1 wierszu 1** należy podać uzyskane w **2011 r.** przychody netto ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług) nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w ciągu **ostatnich 3 lat** (tzn. w latach 2009–2011). W **rubryce 1 wierszu 2** produktów nowych lub istotnie ulepszonych dla rynku, na którym działa Wasze przedsiębiorstwo, zaś w **rubryce 1 wierszu 3** produktów nowych lub istotnie ulepszonych tylko dla Waszego przedsiębiorstwa.

W przypadku braku możliwości podania dokładnych kwot przychodów ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług) nowych lub istotnie ulepszonych, przedsiębiorstwa powinny podać **dane szacunkowe**.

Dział 3. Nakłady na działalność innowacyjną w zakresie innowacji produktowych i procesowych w 2011 r.

Dział 3 wypełniają przedsiębiorstwa, które odpowiedziały „tak” na pytanie **A1** lub **A2** lub **D1** lub **D2** w dziale 1.

Dotyczy on nakładów finansowych poniesionych na działalność innowacyjną w **2011 r.** w ujęciu według

rodzajów działalności innowacyjnej (wiersze 02–13) oraz według źródeł finansowania tych nakładów (wiersze 14–21).

W przypadku braku ewidencji podstawowej uniemożliwiającej wypełnienie działu 3 przedsiębiorstwa powinny podać **dane szacunkowe**.

Badane nakłady obejmują tzw. budżet innowacji, tzn. **wszelkie wydatki niezależnie od źródeł finansowania, bieżące i inwestycyjne, poniesione w 2011 r.** na wszystkie rodzaje działalności innowacyjnej, na prace zakończone sukcesem (tzn. wdrożeniem innowacji), przerwane, zaniechane i niezakończone do końca 2011 r. Nakłady te powinny zostać wykazane w wysokości faktycznie poniesionej.

W **wierszu 02** należy wykazać koszty nabycia wiedzy zewnętrznej w postaci patentów, wynalazków (rozwiązań) nieopatentowanych, projektów, wzorów użytkowych i przemysłowych, licencji, ujawnień *know-how*, znaków towarowych oraz usług technicznych związanych z wdrażaniem innowacji produktowych i procesowych (z wyjątkiem usług B+R, których nabycie wykazywane jest w wierszu 12).

W **wierszu 03** należy wykazać koszty zakupu oprogramowania związane z wdrażaniem innowacji produktowych i procesowych niesklasyfikowane gdzie indziej (koszty oprogramowania tzw. zintegrowanego, wykazywane są łącznie z nakładami na maszyny i urządzenia).

W **wierszach 04–07** prosimy podać, w ujęciu według aktualnie obowiązującej Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT), wprowadzonej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2010 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT) (Dz. U. Nr 242, poz. 1622), nakłady inwestycyjne na zakup i montaż maszyn i urządzeń związanych z wdrażaniem innowacji produktowych i procesowych oraz na budowę, rozbudowę i modernizację budynków służących wdrażaniu innowacji produktowych lub procesowych (z wyjątkiem nakładów inwestycyjnych związanych z prowadzoną działalnością B+R, które należy wykazać w wierszu 11).

W **wierszu 08** należy podać wydatki poniesione na szkolenie personelu związane z wprowadzaniem innowacji produktowych i procesowych, począwszy od etapu projektowania aż do fazy marketingu. Obejmują one zarówno nakłady na nabycie zewnętrznych usług szkoleniowych, jak i nakłady na szkolenia wewnętrzne. Mogą to być np. koszty szkolenia personelu w zakresie obsługi programów komputerowych związanych z wprowadzanymi innowacjami produktowymi lub procesowymi itp. Koszty szkolenia personelu związane z działalnością inną niż wprowadzanie nowych lub istotnie ulepszonych produktów lub procesów nie powinny być tu wliczane.

W **wierszu 09** powinny być podane nakłady na marketing związany z wprowadzaniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów. Nakłady te obejmują wydatki na wstępne badania rynkowe, testy rynkowe oraz reklamę towarzyszącą wprowadzaniu na rynek nowych lub istotnie ulepszonych produktów.

W **wierszu 10** należy podać nakłady ogółem na **prace badawcze i rozwojowe** (B+R) związane z opracowywaniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów i procesów, wykonane przez samo przedsiębiorstwo (wiersz 11) lub nabyte od innych jednostek (wiersz 12).

Działalność badawcza i rozwojowa (badania i eksperymentalne prace rozwojowe) są to systematycznie prowadzone prace twórcze, podjęte dla zwiększenia zasobu wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie, jak również dla znalezienia nowych zastosowań dla tej wiedzy. Działalność B+R odróżnia od innych rodzajów działalności dostrzegalny element nowości i eliminacja elementu niepewności. Obejmuje ona **badania podstawowe i stosowane oraz prace rozwojowe**.

Opracowywanie oprogramowania jest zaliczane do działalności B+R, o ile jest związane z rozwojem (poszerzeniem) wiedzy naukowo-technicznej.

Badania podstawowe są to prace teoretyczne i eksperymentalne podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia lub poszerzenia wiedzy na temat przyczyn zjawisk i faktów, nieukierunkowane w zasadzie na uzyskanie konkretnych zastosowań praktycznych.

Badania stosowane są to prace badawcze podejmowane w celu zdobycia nowej wiedzy mającej konkretne zastosowania praktyczne. Polegają one bądź na poszukiwaniu możliwych zastosowań praktycznych dla wyników badań podstawowych bądź na poszukiwaniu nowych rozwiązań pozwalających na osiągnięcie z góry założonych celów praktycznych. Wynikami badań stosowanych są modele próbne wyrobów, procesów czy metod.

Prace rozwojowe są to prace, w szczególności konstrukcyjne, technologiczno-projektowe oraz doświadczalne, polegające na zastosowaniu istniejącej już wiedzy, uzyskanej dzięki pracom badawczym lub jako wynik doświadczenia praktycznego, do opracowania nowych lub istotnego ulepszenia istniejących materiałów, urządzeń, wyrobów, procesów, systemów czy usług, łącznie z przygotowaniem prototypów oraz instalacji pilotowych.

Nakłady wewnętrzne na prace B+R (**wiersz 11**) są to nakłady poniesione w roku sprawozdawczym na prace B+R wykonane w jednostce sprawozdawczej, niezależnie od źródła pochodzenia środków. Nakłady wewnętrzne na prace B+R obejmują zarówno **nakłady bieżące**, jak i **nakłady inwestycyjne** na środki trwałe związane z działalnością B+R, lecz nie obejmują amortyzacji tych środków.

Nakłady bieżące są to nakłady osobowe (wynagrodzenia brutto: osobowe, bezosobowe i honoraria oraz nagrody i wypłaty z zysku do podziału; narzuty na wynagrodzenia obciążające zgodnie z przepisami pracodawcy), a także koszty zużycia materiałów, przedmiotów nietrwałych i energii, koszty usług obcych

obejmujące: obróbkę obcą, usługi transportowe, remontowe, bankowe, pocztowe, telekomunikacyjne, informatyczne, wydawnicze, komunalne itp., koszty podróży służbowych oraz pozostałe koszty obejmujące w szczególności podatki i opłaty obciążające koszty działalności i zyski, ubezpieczenia majątkowe i ekwiwalenty na rzecz pracowników – w części, w której dotyczą działalności B+R. Nakłady bieżące nie obejmują amortyzacji środków trwałych oraz podatku VAT.

Nakłady inwestycyjne obejmują nakłady na nowe środki trwałe, nakłady na zakup (przejęcie) używanych środków trwałych oraz na pierwsze wyposażenie inwestycji niezaliczane do środków trwałych, a nabyte ze środków inwestycyjnych. Wartość nakładów inwestycyjnych powinna obejmować zarówno nakłady na środki trwałe związane z działalnością B+R, oddane do użytku w roku sprawozdawczym, jak też nakłady poniesione w tym okresie na inwestycje niezakończone (tj. na przyszłe środki trwałe związane z działalnością B+R).

Dane zawarte w wierszu 11 muszą być zgodne z danymi wykazanymi w wierszu 01 w dziale 1 sprawozdania na formularzu **PNT-01**.

Nakłady zewnętrzne na działalność B+R (**wiersz 12**) obejmują wartość prac B+R wykonanych poza jednostką sprawozdawczą przez wykonawców (podwykonawców) krajowych oraz nakłady poniesione przez jednostkę sprawozdawczą na prace B+R wykonane za granicą.

Dane zawarte w wierszu 12 muszą być zgodne z danymi wykazanymi w wierszu 1 działu 2 sprawozdania na formularzu **PNT-01**.

W **wierszu 13** należy wykazać pozostałe nakłady poniesione na wprowadzanie innowacji produktowych lub procesowych. Obejmuje czynności niezaliczone do działalności B+R, takie jak: studia wykonalności, testowanie i ocenę nowych lub znacząco ulepszonych produktów lub procesów (z wyjątkiem testowania zaliczanego do prac B+R, takiego jak np. testowanie prototypów), standardowe opracowywanie i udoskonalanie oprogramowania, oprzyrządowanie, prace inżynieryjno-przygotowawcze.

W **wierszu 16** należy podać wydatki ze środków pozyskanych od jednostek i ośrodków zagranicznych na finansowanie działalności innowacyjnej. Fundusze pochodzące z pożyczek zwrotnych nie powinny być tu wykazane, natomiast należy wykazać środki z pożyczek, co do których ustala się w odpowiednich porozumieniach, że pod określonymi warunkami mogą być darowane. Jednostki będące filiami przedsiębiorstw zagranicznych (wielonarodowych) powinny tu wykazać środki bezzwrotne otrzymane od tzw. spółek-matek.

W **wierszu 17** należy podać wartość nakładów finansowanych ze środków Unii Europejskiej, nawet gdy w momencie poniesienia nakładów środki unijne nie zostały jeszcze przedsiębiorstwu wypłacone.

W **wierszu 19** należy wykazać środki otrzymane na działalność innowacyjną z tzw. funduszy kapitału ryzyka.

Kapitał ryzyka (*Venture Capital*, w skrócie VC) jest jedną z odmian *Private Equity*. Są to inwestycje dokonywane we wczesnych stadiach rozwoju przedsiębiorstw, służące uruchomieniu przedsiębiorstwa lub jego ekspansji. *Private Equity* są to inwestycje na niepublicznym rynku kapitałowym, służące osiągnięciu dochodu poprzez średnio- i długoterminowe zyski z przyrostu wartości kapitału.

W **wierszu 20** należy podać wartość kredytów bankowych – krajowych i zagranicznych – przeznaczonych na działalność innowacyjną.

Dział 5. Współpraca z innymi podmiotami w latach 2009–2011

Dział 5 wypełniają przedsiębiorstwa, które odpowiedziały „tak” na pytanie A1 lub A2 lub D1 lub D2 w dziale 1.

Skrót PAN oznacza **placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk** (instytuty naukowe i samodzielne zakłady naukowe).

Instytuty badawcze działają na podstawie **ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. Nr 96, poz. 619)**, w rozumieniu której instytut badawczy prowadzi badania naukowe i prace rozwojowe ukierunkowane na ich wdrożenie i zastosowanie w praktyce.

Dział 8. Ochrona własności intelektualnej

Dział 8 wypełniają wszystkie przedsiębiorstwa.

Własność intelektualna – obejmuje dwie kategorie praw własności:

- własność przemysłową (patenty, wzory użytkowe, znaki towarowe, itp.);
- prawa autorskie odnoszące się do dzieł literackich, muzycznych, plastycznych, audiowizualnych, itp.

Wynalazek – jest to nowe rozwiązanie o charakterze technicznym posiadające poziom wynalazczy i nadające się do przemysłowego stosowania, które nie jest częścią dotychczasowego stanu techniki. Przez stan techniki rozumie się wszystko to, co zostało udostępnione do wiadomości powszechnej w formie pisemnego lub ustnego opisu, przez stosowanie, wystawienie lub ujawnienie w inny sposób.

Wynalazek uważa się za posiadający poziom wynalazczy, jeżeli nie wynika on dla znawcy, w sposób oczywisty, ze stanu techniki. Wynalazek uważany jest za nadający się do przemysłowego stosowania, jeżeli według wynalazku może być uzyskany wytwór lub wykorzystany sposób, w rozumieniu technicznym,

w jakiejkolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa. Na wynalazek może być udzielony patent. Patentów nie udziela się na wynalazki, których wykorzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami.

Za wynalazki nie uważa się w szczególności:

- odkryć, teorii naukowych i metod matematycznych;
- wyrobów o charakterze jedynie estetycznym;
- planów, zasad i metod dotyczących działalności umysłowej lub gospodarczej oraz gier;
- wytworów, których niemożliwość wykorzystania może być wykazana w świetle powszechnie przyjętych i uznanych zasad nauki;
- programów do maszyn cyfrowych;
- przedstawienia informacji.

Patent – jest to wyłączne prawo udzielone na wynalazek przez organ krajowy (w Polsce – Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej) lub międzynarodowy (Europejski Urząd Patentowy – patent europejski). Prawo przyznane jest osobie fizycznej lub prawnej do wyłącznego korzystania z wynalazku na określonym terytorium, przez 20 lat od daty zgłoszenia wynalazku, na warunkach wynikających z ustaw danego kraju lub z konwencji międzynarodowej.

Wzór użytkowy – jest to nowe i użyteczne rozwiązanie o charakterze technicznym, dotyczące kształtu, budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci. Wzór użytkowy uważa się za rozwiązanie użyteczne, jeżeli pozwala ono na osiągnięcie celu mającego praktyczne znaczenie przy wytwarzaniu lub korzystaniu z wyrobów. Na wzór użytkowy udzielane jest prawo ochronne. Udzielenie prawa ochronnego na wzór użytkowy stwierdza się przez wydanie świadectwa ochronnego. Prawo to podlega wpisowi do rejestru wzorów użytkowych. Zakres przedmiotowy prawa ochronnego określają zastrzeżenia ochronne zawarte w opisie ochronnym wzoru użytkowego.

Przez uzyskanie prawa ochronnego nabywa się prawo wyłącznego korzystania ze wzoru użytkowego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Czas trwania prawa ochronnego wynosi 10 lat od daty dokonania zgłoszenia wzoru użytkowego w Urzędzie Patentowym.

Zgłoszenie wzoru użytkowego zawiera rysunki, może ono obejmować tylko jedno rozwiązanie. Wymóg ten nie ogranicza ujęcia w zgłoszeniu różnych postaci przedmiotu, posiadających te same istotne cechy techniczne zastrzeżanego rozwiązania, jak również przedmiotu składającego się z części organicznie lub funkcjonalnie ze sobą związanych.

Wzór przemysłowy – jest to nowa i oryginalna, nadająca się do wielokrotnego odtwarzania postać wyrobu, przejawiająca się szczególnie w jego kształcie, właściwościach powierzchni, barwie, rysunku lub ornamentcie. Wzorem przemysłowym nie jest postać wyrobu uwarunkowana wyłącznie względami technicznymi lub funkcjonalnymi. Wzór przemysłowy uważa się za nowy, jeżeli przed datą, według której oznacza się pierwszeństwo do uzyskania prawa z rejestracji, nie został podany do powszechnej wiadomości w sposób umożliwiający jego odtworzenie, ani nie był z wcześniejszym pierwszeństwem zgłoszony wzór, który następnie został zarejestrowany. Wzór przemysłowy uważa się za oryginalny, jeżeli różni się w sposób wyraźny od wzorów znanych i jego cechy nie są wyłącznie kombinacją cech znanych wzorów.

Na wzór przemysłowy może być udzielane prawo z rejestracji. Czas trwania prawa z rejestracji wynosi 25 lat od daty dokonania zgłoszenia wzoru przemysłowego w Urzędzie Patentowym. O udzieleniu prawa z rejestracji wzoru przemysłowego dokonuje się wpisu do rejestru wzorów przemysłowych. Udzielenie prawa z rejestracji na wzór przemysłowy stwierdza się przez wydanie świadectwa rejestracji.

Znak towarowy – jest to oznaczenie przedstawione w sposób graficzny lub takie, które da się w sposób graficzny wyrazić, jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia w obrocie towarów jednego przedsiębiorstwa od tego samego rodzaju towarów innych przedsiębiorstw.

Znakiem towarowym może być w szczególności wyraz, rysunek, ornament, kompozycja kolorystyczna, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a także melodia lub inny sygnał dźwiękowy. Jako znaki towarowe rozumie się także znaki usługowe. Jako **towary** rozumie się w szczególności wyroby przemysłowe, rzemieślnicze, płody rolne oraz produkty naturalne, zwłaszcza wody, minerały, surowce, a także usługi.

Jako znaki towarowe powszechnie znane rozumie się znaki, które nie są zarejestrowane. Na znak towarowy może być udzielone prawo ochronne, którego czas trwania wynosi 10 lat od daty dokonania zgłoszenia, z możliwością przedłużania go na kolejne 10-cio letnie okresy.

Przykłady innowacji*

Innowacje - produkty

- *wprowadzenie po raz pierwszy usług internetowych, takich jak: operacje bankowe, opłata rachunków, elektroniczne zakupy, zamawianie biletów
- *nowe rodzaje kredytów, np. kredyt z maksymalną ratą spłaty i zmiennym oprocentowaniem
- *wprowadzenie kart inteligentnych i wielofunkcyjnych kart plastikowych
- *nowe, samoobsługowe placówki bankowe

Innowacje - procesy

- *wprowadzenie elektronicznego systemu rozliczeń
- *ulepszanie produktów wspomaganie komputerowo
- *digitalizacja procesów drukowania
- *wprowadzenie systemu automatycznej odpowiedzi głosowej
- *automatyczny, elektroniczny system wymiany informacji pomiędzy dostawcami a klientami
- *wprowadzenie oprogramowania do identyfikacji optymalnej trasy dostawy
- *wprowadzenie oprogramowanie dla księgowości, dokonywania zakupów itp.
- *wprowadzenie elektronicznego systemu biletowego

Innowacje organizacyjne

- *założenie nowej, łatwo dostępnej dla pracowników bazy danych najlepszych rozwiązań, przykładów i innej wiedzy
- *pierwsze wprowadzenie anonimowego systemu raportowania błędów i zagrożeń w celu identyfikacji ich przyczyn i zmniejszenia częstotliwości występowania
- *nawiązanie po raz pierwszy współpracy w zakresie badań z uniwersytetami lub innymi organizacjami badawczymi

Innowacje marketingowe

- *wprowadzenie indywidualnego systemu informacji uzyskanego np. z kart stałych klientów w celu dopasowania prezentacji produktów do potrzeb indywidualnych klienta
- *wprowadzenie nowego znaku firmowego dla produktu na nowym rynku

* Źródło: *Oslo Manual, Third Edition 2005*